

De keizersnede bij het rund in de pioniersjaren¹

G. Sierens

H. De Winterlei, B-2930 Brasschaat

SAMENVATTING

Een korte historiek wordt geschetst van de introductie van de keizersnede bij het rund in onze streken in de jaren vijftig van de vorige eeuw. De auteur put uit zijn ervaringen als ooggetuige van de eerste goede resultaten, als assistent te Gent in de beginjaren en vooral als medewerker in de verspreiding van de techniek vanuit de universitaire kliniek naar de plattelandspraktijk.

INLEIDING

Dierenartsen die de heroïsche jaren van de keizersnede bij het 'liggend rund' als kind en toeschouwer of in de eigen praktijk meegemaakt hebben, en de oude keizersnedepraktijk dus niet enkel uit de verhalen kennen, zullen wel verwonderd opkijken wanneer ze lezen hoe de eerste keizersneden in onze streken op het staande rund gebeurden. Ook moet er hier even op gewezen worden dat de bar slechte resultaten die vermeld staan in een artikel over subcutane foetotomie dat in dit tijdschrift verschenen is (Devriese, 2006), overgenomen werden uit een oudere bijdrage (Vandeplassche en Paredis, 1953) en slechts betrekking hebben op de allereerste jaren.

KALVERMACHINES EN FOETOTOMIEËN

Om het verhaal in zijn context te kunnen plaatsen, wordt hier vooraf even teruggeblikt op de verloskundige situatie zoals ze in de runderpraktijk bestond tot op dat moment. Omstreeks Wereldoorlog II werd er veel gebruik gemaakt van zogenaamde kalvermachines die via een katrolsysteem een veelvoud van menselijke trekkracht konden opwekken. Iedere min of meer belangrijke boerderij beschikte over een dergelijk toestel. Met 'verstand' gebruikt, konden die machines goede diensten leveren. Maar als het 'niet ging', werd er in veel gevallen te veel kracht uitgeoefend. Scheuren en breuken bij het kalf en ernstige schade aan de geboortewegen van de koe waren maar al te dikwijls het gevolg.

De percutane embryotomie met draadzaag, zoals ze nu nog bestaat, was toen al volop in gebruik. De eeuwenoude voorganger van deze techniek, de subcutane foetotomie, was enkel nog bekend bij oudere dierenartsen en veehouders en die waren er niet erg over te spreken. In de humane sector was de situatie niet veel

beter. "Veel mannen sterven in de oorlog, veel vrouwen in het kraambed", zo luidde een volkswijsheid.

DE EERSTE: BIJ HET 'STAANDE DIER'

Volgens een getuigenis van Vandeplassche (Vandeplassche, 1952; Vandeplassche en Paredis, 1953) werden er al enkele vroegere pogingen ondernomen in de jaren 40 en zelfs nog vroeger onder zijn voorganger, Georges Vandevelde (gestorven in 1941). Voor de auteur van deze bijdrage nam de keizersnede een aanvang in de zomer van 1949 met de operatie van twee vaarzen doorgestuurd door een naamgenoot van de vroegere hoogleraar Dr. A. Vandevelde. Deze was practicus te Moerkerke bij Brugge en werd later directeur bij de diergeneeskundige dienst van wat toen nog het ministerie van landbouw was.

Wellicht niet toevallig betrof het Franse vaarzen ingevoerd naar de polderstreek om 'vet te mesten', een eeuwenoude praktijk in de 'vette weiden' aldaar. Die twee vaarzen waren 'bedrogelingen', want normaal mochten dergelijke dieren niet drachtig zijn. Het waren dure vaarzen, voorlopers van onze 'billenmannen' en van het Belgisch Wit-Blauw dat dankzij de keizersnede een enorm succes werd (en vice versa). De keizersneden op die twee dieren werden rechtstaand uitgevoerd in de hoefstal van wat nog de verloskundige kliniek moest worden. De operatiezaal was nog niet ingericht. De vaarzen bleven leven. Wat was dat een succes, een bron van vreugde en fierheid op de 'veeartsenijschool'!

De operatie bij het staande dier werd al vlug verlaten, volgens de getuigenis van Vandeplassche *et al.* (1950) omdat het extra-abdominaal dringen of persen van de dunnedarm te veel last gaf. Een citaat: 'Voeg daarbij nog dat de dieren niet altijd rustig blijven staan, af en toe gaan persen en u begrijpt dat die methode, al is ze wel spectaculair, toch iets avontuurlijks heeft'.

¹ De tekst is een bewerking van de persoonlijke getuigenis van Dr. G. Sierens in briefvorm (dd. 8-11-2006) aangevuld met enkele literatuurgegevens. De brief berust in het archief van de museumcollectie Diergeneeskundig Verleden te Merelbeke (red.).

DANKZIJ OORLOGSVOORRADEN

Dat de Franse vaarzen in leven bleven, was in hoge mate te danken aan de antibiotica, die in die jaren nog maar met mondjesmaat konden gebruikt worden. Die oorspronkelijk peperdure en onvindbare stoffen werden toen goedkoper. Het ook al erg dure hechtmateriaal werd aangekocht in 'oorlogswinkels' of 'legerstocks' die over schijnbaar onuitputtelijke voorraden operatiemateriaal, enz. beschikten en die nog tot vele jaren na de oorlog strekten. Algemene anesthesie was nog niet mogelijk, zeker niet bij runderen. Het product ana-venol K (thialbarbitone) werd gedurende korte tijd gebruikt maar zeer snel verlaten wegens de nevenwerkingen. Lokale en epidurale anesthesie werd uitgevoerd met cocaïnerivaten overwegend afkomstig van het Duitse leger (Figuur 1 en 2).

Men gaf de voorkeur aan de keizersnedetechniek bij het liggende dier langs de linkerflank volgens een techniek in 1926 voorgesteld door Götze in Hannover en na WO II aangepast door de Engelsman Wright. In een publicatie uit 1950 werd de methode ten behoeve van de Vlaamse dierenartsen beschreven door M. Vandeplassche en F. Paredis (Verloskunde en Buitenpraktijk) samen met J.H. Bouckaert en W. Oyaert (Heelkunde Grote Huisdieren). Voorlopig bleef de aanpak nog zeer gereserveerd (Vandeplassche *et al.* 1953). Voor de belangrijkste en toen ook al meest frequente indicatie (te grote vrucht) werd er gewaarschuwd: *'Terloops mag hier bijgevoegd worden dat te grote kalveren met keizersnede levend geboren, een gevaar betekenen voor het fokken door het overzetten van een erfelijke aanleg'*. Bij 150 keizersneden die toen in de kliniek te Gent uitgevoerd waren, werd nog sterfte genoteerd van 7% bij de moederdieren en 50% bij de kalveren. Bij de keizersneden met levend kalf werd 60% van de opnieuw gedekte dieren drachtig binnen 1 jaar na operatie. Nog een mogelijke hinderpaal was de kostprijs van 2000 Belgische frank (50 euro), een bedrag dat ondanks de muntontwaarding in de praktijk nog decennialang het richttarief zou blijven.

VEEL VOLK OP DE BEEN

Vanaf het begin van de jaren vijftig drong de keizersnede echter in versneld tempo door. Van heinde en verre en vooral 's nachts en in de weekends werden talrijke dieren aangevoerd naar de universitaire kliniek aan het Gentse Casinoplein, meestal samen met een hele meute volk waaronder, niet te vergeten, vooral ook de dierenartsen die kwamen om 'de stiel te leren', zo zeiden ze zelf. Toch liepen die lui af en toe een teleurstelling op. Dat gebeurde vooral wanneer het kalf ondertussen gestorven was. De vuistregel was dat geen keizersnede uit te voeren maar een foetotomie. Een typisch geval van een ander kaliber was een vaars van 'bachten de kupe' die (natuurlijk) 's nachts 'op school' belandde voor de operatie. Bij onderzoek bleek echter al vlug dat het een torsie naar links betrof. Vijf minuten later werd het kalf levend geboren, tot vreugde van de boer maar tot teleurstelling van de vele belangstellenden, niet in de laatste plaats van de dierenartsen onder hen.

Voor degenen die daar nauw bij betrokken waren, was dit alles erg zwaar: voor Prof. Vandeplassche, voor zijn assistenten en niet te vergeten voor de studenten-internen. Iedere nacht moesten de internen uit bed! In die tijd, en nog lang erna, waren er drie vaste internen en een 'vliegende' (deze laatste volgens beurtrol). Nauwelijks enkele jaren na de publicatie van de hierboven vermelde weinig schitterende resultaten, kon een gedetailleerde beschrijving verschijnen van de kliniekresultaten bekomen in 1956 en 1957 (Debackere *et al.*, 1959). Het was een waar zegebulletin (Tabel 1).

DE BOER OP

In die tijd was men met de *sectio caesarea* al bezig de plattelandspraktijken aan het veroveren. Dat gebeurde in het Vlaamse land op het liggende dier. In de Gentse kliniek was er immers al een operatietafel voorhanden, zij het natuurlijk nog lang geen automatisch kantelende tafel. Die werd intensief gebruikt door

Figuur 1 en 2. Catgut en lokale anestheticum uit de voorraden van het Duitse leger. Het was met behulp van dit soort producten dat de eerste runderkeizersneden voorspoedig verliepen (Schenking G. Sierens - Museum Diergeneeskundig Verleden, Merelbeke).

Tabel 1. Vergelijking resultaten keizersnede en foetotomie (vereenvoudigd naar Debackere *et al.*, 1959).

Vergelijkings-criteria	Keizersnede (320)	Foetotomieën (74)
Sterfte moeder	5%	9%
Sterfte kalf	15%	100%
Opblijven nageboorte	33%	20%
Terug gedekt	75%	73%
Drachtig	80%	73%
Kostprijs	+/- 2000 F.	+/- 600 F.

allengs geroutineerder krachten en hulpkrachten. De techniek die men daar zag, werd zo getrouw mogelijk nagebootst op de boerderijen. De oudere lokale dierenartsen leerden de handelingen bij enkele gespecialiseerde jonge collega's, onder wie meerdere directeurs van centra voor kunstmatige inseminatie die toen opgericht werden. De resultaten waren schitterend, veel beter zelfs dan die van de allereerste jaren in de veeartsenijschool en beter ook dan de latere. Onder de honderd eerste keizersneden die de ondertussen ervaren auteur van dit artikel in zijn eigen praktijk uitvoerde, stierf er slechts één enkel dier door verbloeding. Bij dit alles mag niet vergeten worden dat de koeien die in Gent toekwamen, meestal uitgeput waren door het langdurig persen en hun kalveren idem dito. Daarna hadden ze dikwijls nog een lange weg terug naar de warme stal in de thuishaven voor de boeg. Ook beschikten de lokale practici meestal niet over goede medicatie voor de nabehandeling.

SLOT

In enkele jaren tijd verdrong de keizersnede de foetotomie (de Kruif, 2007). De techniek die in de pioniersjaren in de Gentse kliniek aangeleerd werd, bleef

bijna twee decennia vrijwel ongewijzigd als standaardmethode gelden tot ze tegen het einde van de zestiger jaren verdrongen werd door de operatie op het staande dier.

LITERATUUR

- Debackere M., Vandeplassche M., Paredis F. (1959). Vergelijkende studie over de resultaten bekomen na sectio caesarea en na foetotomie bij het rund. *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift* 28, 1-34.
- de Kruif A. (2007). Fetotomie oder Kaiserschnitt? In: *Proceedings van de 14. Jahrestagung / "Geschichte der Gynäkologie und Andrologie der Haustiere"*, 14th Annual Conference on History of Veterinary Medicine November 2-3, 2007. University of Veterinary Medicine Hannover, Germany.
- Devriese L. (2006). Subcutane foetotomie. *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift* 75, 318-323.
- Vandeplassche M. (1952). Vandevelde, Joris, Leopold, Frederic, dierenarts en hoogleraar. Lemma in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, deel 5, Brussel, kolom 902.
- Vandeplassche M., Bouckaert J.H., Oyaert W., Paredis F. (1950). Keizersnede bij runders. *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift* 19, 157-171.
- Vandeplassche M., Ide M., Vanheuverwijn A., Paredis F., Sierens G. (1953). Is foetotomie bij dystokie van runderen nog actueel? *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift* 22, 189-201.
- Vandeplassche, M., Paredis, F. (1953). *Caesarean Section in the Bovine*. Erasme, Parijs – Brussel, pp. 24.

Biografische nota

Gerard Sierens (geboren te Oedelem in 1924) studeerde af als dierenarts (toen Doctor in de Veeartsenijkunde) aan de Gentse Universiteit in 1950. Zoals uit de hoofdtekst blijkt, was dit net de periode waarin de keizersnede bij runderen in onze streken voorgoed van start ging in de kliniek van professor Marcel Vandeplassche. Dr. Sierens speelde een belangrijke rol in het overbrengen van de techniek uit de universiteitskliniek naar de praktijk. Als assistent kon hij in de oude 'veeartsenijschool' aan het Gentse Casinopleintje de nodige routine opdoen om de operatie vervolgens met goed gevolg niet enkel uit te voeren maar ook aan te leren aan de plaatselijke dierenartsen in de stallen van hun cliënten. Wellicht niet toevallig vervulde hij vervolgens vanuit een assistentenpositie bij de leerstoel fysiologie 'na zijn uren' een gelijkaardige pioniersrol bij de ontwikkeling van het routinematige KI-gebeuren met het allereerste diepvriessperma bij runderen in onze streken. Het waren loodzware jaren. Na een korte, even overbelastende periode in de zelfstandige praktijk te Beernem werd Gerard Sierens aangeworven als consulent bij de aankoopafdeling van de Belgische Boerenbond. In die functie was hij vooral actief in de varkens- en pluimveesector. Ook dit segment van de veeteelt zou al heel snel revolutionair veranderen.

Luc Devriese